

tezu o tome da li se uopšte desila neka nova epoha posle 5. oktobra ili da li se uopšte desila neka nova epoha posle VIII sednice 1987. godine. Ako je tačna moja pretpostavka da ništa od toga nije novo, onda bi to značilo da se mi danas ne vraćamo u devedesete godine, već bi to značilo da mi nikada iz njih nismo ni izašli. I značilo bi nešto još gore, odnosno da su te devedesete bile u dubokom kontinuitetu sa prethodnim fazama srpske istorije, prema tome da se ni tada ništa novo nije desilo.

Jedna od tema današnje tribine bila je 'Divlje društvo – divljačka država', pozajmljena iz naslova knjige Vesne Pešić. I razmišljala sam šta je to što zapravo daje taj osećaj da mi živimo u nekom divljem društvu i divljoj državi i mislim da je najtačniji odgovor nešto što je Zoran Đinđić nazvao 'nedovršena država'. Tako se zove jedna knjiga Zorana Đinđića i ona je posvećena Jugoslaviji. On je o Jugoslaviji govorio kao o nedovršenoj državi, ali ja ću danas govoriti o Srbiji kao nedovršenoj državi. I mislim da je to presudno za razumevanje, bar sa stanovišta moje struke, današnjih problema Srbije. Ta nedovršena država ima na prvom mestu svoj unutrašnji politički problem i s tim ću danas početi, a taj osnovni pravni okvir koji svaka dovršena država ima je Ustav. I mislim da već u tom okviru leže neki odgovori na pitanje kako smo mi stigli do gde smo stigli, zato što je Srbija od 1835. godine, kada je usvojen prvi Sretenski Ustav, do danas, dakle, to je nekih 170 godina – promenila 11 ustava. To bi značilo da su se ustavi menjali na svakih 15 godina.

Već iz te kvantitativne analize, pogotovo kad znamo da Britanija nema pisani ustav, ili da SAD imaju jedan jedini od početka, jasno se vidi koje su to bile dileme, koja je dubina, veličina tih dilema i tih konflikata i dubinskih neslaganja postojala oko pravca kretanja Srbije. Naravno, ustav nije samo osnovni pravni akt, već se njime određuje i neki pravac, kako se vidi buduće kretanje. Pored te učestalosti promene ustava, koja već sama po sebi jasno govori da se država nikada nije formulisala do kraja, zanimljivo je ono što se dešavalo prilikom usvajanja tih ustava i u tim interregnumima između dva ustava. Time se naročito bavila naša pokojna koleginica Olga Popović-Obradović u jednoj svojoj izvanrednoj studiji, u kojoj je pokazala da je u trenutku kada se usvaja bilo koji ustav od 1835. do 2006 – taj ustav osporavan od većeg dela javnosti. Kada se on usvoji, a to se, sećate se, desilo i 2006. godine, rukovodeća elita kaže 'mi znamo da ne valja ovaj ustav, brzo ćemo mi to da promenimo, ali moramo da ga usvojimo jer takav je trenutak'. Ali to se dešava od 1835, dakle svaki put se odmah unese sumnja, pa čak i vladajuća elita koja ga donosi u to uopšte ne veruje. I čim se ustav usvoji počinje njegova revizija.

Dakle, ni u jedan ustav, ni u jedan pravni osnovni okvir nijednog trenutka se nije zapravo poverovalo. I zato se već sada postavlja pitanje kakva je onda uopšte razlika između devedesetih ili dvehiljaditih u odnosu na ovaj ustavni kontinuitet. Možemo da vidimo da razlike nema, jer je Milošević doneo svoj ustav i ovi su posle 2000. doneli svoj ustav, svi su bili za hitnu i brzu upotrebu i odmah su nam rekli da znaju da to ne valja ništa, ali sad ćemo mi to da popravimo. I doneti su da bi se rešio neki trenutni problem, a u oba slučaja taj trenutni problem bilo je Kosovo. Prema tome, oni nisu izrazili bilo kakvu ideju o tome kako ta Srbija da krene napred, naprotiv, stavili su u oba slučaja kamen oko vrata Srbiji. Dakle, ti ustavi su se pokazali zaista kao ustavi, što u osnovnom smislu i znači neku vrstu prepreke, ustave.

Sledeća stvar koja proističe iz nepostojanja tog pravnog okvira, a koja se ponovo odnosi na unutrašnju politiku, jesu institucije. Dakle, na osnovu tih ustava i pravnih akata treba stvoriti, da bi se napravila država, institucije. Međutim, pokazuje se da i one institucije koje je napravio Milošević i institucije koje su napravljene posle 2000. godine takođe pripadaju dubokom kontinuitetu svega onoga što možemo da pratimo od prvih institucija napravljenih